

Digitalizirane inkunabule u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu

Jurenić, Maja

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:696224>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
SMJER BIBLIOTEKARSTVO
Ak. god. 2019./2020.

Maja Jurenić

**Digitalizirane inkunabule u Nacionalnoj i sveučilišnoj
knjižnici u Zagrebu**

Diplomski rad

Mentorica: dr. sc. Ivana Hebrang Grgić, izv. prof.

Zagreb, listopad 2020.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

(potpis)

Hvala mojim kolegicama Mariji i Vlasti.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Digitalizacija.....	2
3. Digitalizacija baštine.....	5
4. Projekt digitalizacije građe Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu	8
5. Inkunabule.....	10
6. Hrvatske inkunabule.....	12
6.1. Hrvatske glagoljičke inkunabule.....	14
6.2. Hrvatske latiničke inkunabule.....	17
7. Zbirka <i>Inkunabula Croatica</i> u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu....	19
7.1. Portal Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.....	19
7.2. Nastanak i razvoj zbirke <i>Inkunabula Croatica</i>	19
7.3. Bibliografija inkunabula u zbirci <i>Inkunabula Croatica</i>	24
7.4 Prikaz digitaliziranih inkunabula zbirke <i>Inkunabula Croatica</i> na portalu Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.....	29
7.4.1 Misal po zakonu rimskoga dvora.....	30
7.4.2 Oratio in funere Petri cardinalis S. Sixti.....	31
7.4.3 La divina commedia : comm. di Cristophoro Landino.....	32
8. Zaključak.....	33
9. Literatura.....	35
Prilog 1: Intervju s pročelnicom Hrvatskog zavoda za knjižničarstvo u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.....	40
Sažetak.....	45
Summary.....	46

1. Uvod

Ljudi su, od samih početaka civilizacije, pokušali sačuvati iskustva i znanja za naraštaje koji dolaze. Medij prenošenja mijenjao se s vremenom. Usmenu predaju je zamijenio izum pisma i tiska, a elektronički mediji učinili su mogućim iznimno brz protok informacija. Danas se informacije stvaraju, prenose, ali i nestaju brže nego ikad, što je doprinijelo stvaranju brojnih prednosti i izazova.

Zadaća knjižnica je, između ostalog, čuvati znanje i biti izvor informacija, razvoj tehnologije utječe na njihova nastojanja u izvršavanju tih zadaća. Važna uloga digitalizacije i transformacije građe u novi medij prepoznata je kao učinkovita metoda za očuvanje građe i olakšavanje pristupu informacija.

Projekti digitalizacije pokrenuti su jer se knjižnice često susreću s problemom očuvanja građe jer su uvjeti pohrane neodgovarajući, a materijal na kojem je građa napisana je loš ili dotrajavao. Jedan od razloga provođenja digitalizacijskih projekata je i promicanje starije građe.

Cjelovit cilj mnogih digitalizacijskih projekata je dostupnost značajnijih knjižničnih zbirki široj publici, mogućnost korištenja sadržaja zbirki dostupnih u digitalnom okruženju i integriranje digitalnih reprodukcija kulturno-povijesne baštine u odgojno-obrazovne procese. U procesu komunikacije između korisnika i kulturne baštine u digitalnom obliku važna je uloga knjižnica koja se sastoji u kvalitetnom i stručnom odabiru, izradi digitalnih reprodukcija, provođenju njihove obrade, pohrane, dugoročne zaštite i pristupa u svrhu poticanja usvajanja kulturno-povijesne baštine i primjene novog znanja.

2. Digitalizacija

Digitalizacija je proces u kojem se, pomoću određenih uređaja kao što su skeneri i računala, analogna informacija pretvara u digitalnu.¹ Proces digitalizacije obuhvaća određene faze koje su potrebne da bi građa bila uspješno i kvalitetno digitalizirana. To su: odabir građe za digitalizaciju, digitalizacija građe, obrada, kvaliteta kontrole, zaštita, pohrana, prijenos, pregled, korištenje i održavanje digitalizirane građe.

Postupak kojim se određuje koja će građa biti digitalizirana i redoslijed digitaliziranja naziva se proces odabira građe, a samom procesu prethodi temeljita analiza građe i primjena kriterija za odabir. Kako bi kriteriji odabira bili što kvalitetniji pratit će pravne propise te će se odabrati ona građa za koju se smatra da će biti najčešće korištena, a njezino digitaliziranje najjeftinije.²

Digitalizacija građe može se obavljati unutar institucije ili se može povjeriti vanjskim davateljima tih usluga. Odluku o tome potrebno je donijeti prije nego što se krene u samu digitalizaciju.³ Pozitivne strane digitalizacije unutar institucije su različitost, ekonomičnost, efikasnost te direktna kontrola, dok su negativne nabavka hardvera i softvera, obrazovanje stručnjaka te cijena. Digitalizacija izvan institucije ima za pozitivne strane financijsku i tehničku podršku, prostor te cijenu. Negativne strane digitalizacije izvan institucije su dostava materijala koja otežava sam proces te indirektna kontrola.⁴ Kontrola kvalitete digitalizirane građe potrebna je bez obzira na to je li gradivo digitalizirano unutar ili izvan institucije. Troškovi ljudske radne snage bili bi preveliki kad bi se pregledavao svaki slikovni i preslušavao svaki zvučni zapis, stoga je preporučljivo, ako je digitalizacija obavljena izvan institucije, pregledati sve datoteke samo u početku njihova pristizanja u instituciju kako bi se otklonile eventualne početne pogreške u postavkama, kvaliteti isporučenih materijala itd. Nakon inicijalne provjere kvaliteta se može kontrolirati na uzorku od 10 – 15 %

¹ Digitization. Business Dictionary. Dostupno na:

<http://www.businessdictionary.com/definition/digitization.html> (1. 6. 2020.)

² Stančić, H. Digitalizacija. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2009. Str. 15.

³ Isto, str. 25.

⁴ Stančić, H. Digitalizacija kao dio složenog informatičko-informacijskog ekosustava. Dostupno na: http://dfest.nsk.hr/2018/2013/pdf/Stancic_Hrvoje.pdf (15. 10. 2020.)

ukupno digitaliziranih materijala postupkom slučajnog odabira.⁵ Građa koja je određena za digitalizaciju može biti slikovna, zvučna, tekstualna, video ili trodimenzionalna (3D). Odabir opreme i postupci njezine digitalizacije ovise o vrsti građe, fizičkim dimenzijama i osjetljivosti. Digitalizacija zvučne i video građe vrši se pomoću računala, a skenerima i digitalnim fotoaparatom digitalizira se tekstualna i slikovna građa. Direktno prepisivanje građe na računalo je jedna od opcija.⁶

Obrada građe potrebna je nakon svakog procesa digitalizacije i nužno je provjeriti jesu li zadovoljeni određeni standardi postavljeni prije digitalizacije. Ako je tekstualna građa digitalizirana skeniranjem ili slikanjem digitalnim fotoaparatom, potrebno je sliku pretvoriti u tekst budući da nije moguće obraditi samu sliku. Potrebno je koristiti OCR program.⁷ „OCR (eng. Optical Character Recognition), je računalna tehnologija koja omogućuje pretvorbu skeniranih papirnatih dokumenata, PDF dokumenata i slika dokumenata snimljenih pomoću digitalnog fotoaparata u formate koji se mogu uređivati. Drugim riječima, radi se o elektronskoj ili mehaničkoj pretvorbi tipografskog ili tiskanog teksta u obliku slike u strojno kodirani tekst.“⁸ OCR program radi analizu slike temeljenu na razlici u kontrastu između otisnutog teksta i njegove pozadine te zapisuje u obliku obradivog teksta slova i znakove koje prepoznaje. Font starih novina, starih rukopisa, povijesnih dokumenata i ostalih dokumenata starijeg datuma je prilično različit od današnjeg i zato se zbog prevelikog broja grešaka rjeđe koriste OCR programi jer je obrada tim programima ekonomski neisplativa te je stare dokumente preporučeno prepisivati.⁹

Potrebno je zaštititi digitaliziranu građu prije objavljivanja. Neovlašteni pristup, kopiranje, dokaz o autentičnosti dotične građe važni su segmenti u zaštiti građe. Zaštita je moguća na nekoliko načina, npr. zadavanjem razine pristupa građi tako što se korisniku točno može odrediti koje su mu usluge, servisi i podaci dostupni, postavljanjem antivirusne zaštite, pri čemu treba paziti da se antivirusni programi nadograđuju, postavljanje vatrozida¹⁰ koji se smatra prvom crtom obrane privatnih informacija od neovlaštene uporabe, šifriranjem, stavljanjem digitalnog potpisa,

⁵ Stančić, H. Digitalizacija. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2009. Str. 32.

⁶ Isto, str. 33

⁷ Isto, str. 71

⁸ Stjepanović, N. OCR tehnologije za digitalizaciju sadržaja. Dostupno na:

<https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:673935> (15. 10. 2020.)

⁹ Stančić, H. Digitalizacija. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2009. Str. 71.

¹⁰ Panian, Ž. Englesko-hrvatski informatički enciklopedijski rječnik : @ - L. Zagreb: Jutarnji list, 2005. Str. 219.

digitalnim vodenim žigom itd.¹¹ Princip šifriranja je da se digitalni zapis preoblikuje uz pomoć ključa šifriranja te da bude neprepoznatljiv, a da ga se bez poznavanja ključa ne može vratiti u izvorni oblik. Šifriranje simetričnim ključem (eng. symmetric-key encryption) i šifriranje javnim ključem (eng. public-key encryption) dva su glavna načina šifriranja digitalnog gradiva.¹² Pohranu i prijenos digitalne građe treba promatrati zajedno jer cilj digitalizacije jest da ta digitalizirana građa bude dostupna. Tako je način pohrane ujedno i način prijenosa pohranjene građe do korisnika jer sustavi za pohranu uvjetuju način i brzinu pristupa građi. U početku se digitalna građa pohranjivala na izmjenjive magnetske diskove (disketa, lomega Zip, Jazz diskovi i SuperDisk) koji su danas zastarjeli. Zatim se prešlo na izmjenjive optičke diskove (CD-ROM, DVD, BD – Blu-Ray, HD-DVD i drugi), magnetno-optičke diskove, magnetske i optičke trake. Važno je da knjižnice odaberu kvalitetan sustav za pohranu digitalne građe kako bi bez problema stvarale i sačuvale digitalni sadržaj. Kvalitetan sustav za pohranu digitalnog sadržaja mora zadovoljiti određene kriterije kao što je dugovječnost i trajnost medija, zadovoljavajući memorijski kapacitet, nižu cijenu i široku prihvaćenost.¹³

Korisnici pregledavaju i koriste digitaliziranu građu, a o vrsti građe ovisi može li biti pregledana na zaslonu ili postoji mogućnost ispisa na zahtjev, hoće li moći biti pretraživana samo lokalno ili internetom, hoće li korisnik moći pregledavati samo metapodatke ili građu u cijelosti.¹⁴

Digitalizirana građa mora biti zaštićena od virusa, krađe autorskih prava i neovlaštenog pristupa te je potrebno pobrinuti se da sadržaj ne bude nepovratno izbrisan. Pri održavanju dokumenata koji su nastali elektroničkim putem potrebno je biti oprezniji jer ako zadnji primjerak takvog dokumenta bude izgubljen neće se moći vratiti dok se digitalizirana građa uvijek može ponovno digitalizirati i objaviti.

¹¹ Stančić, H. Digitalizacija. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2009. Str. 95-107.

¹² Isto, str. 98

¹³ Isto, str. 113-115.

¹⁴ Isto, str. 139-140.

3. Digitalizacija baštine

Danas se sve više svjedoči traganju za elementima identiteta pri čemu ti elementi prožimaju turizam, poduzetništvo i propituju lokalni i nacionalni identitet. UNESCO-va *Konvencija o zaštiti i promicanju raznolikosti kulturnih izričaja*¹⁵ potvrdila je bogatstvo kulturne raznolikosti. *Konvencija* je u Republici Hrvatskoj ratificirana 2006. godine, a posebice se odnosi na baštinu i suvremeno stvaralaštvo. *Konvencija* je, između ostalog, ostvarena uporabom novih tehnologija kako bi se poticala jezična raznolikost, kreativnost i proširili obrazovni, kulturni i znanstveni sadržaji.

Nacionalni predstavnici država članica EU-a unutar okvira *Parmske povelje* (*Charter of Parma*, 2003)¹⁶ prepoznali su kako upotreba novih tehnologija, dostupnost, zaštita intelektualnog vlasništva i privatnosti, izrada inventara, višejezičnost, suradnja na svim razinama, nacionalnoj, europskoj, međunarodnoj te širenje kruga sudionika ostvaruje viši cilj kroz primarnu zadaću. U ožujku 2005. godine usvojen je *Program eContentplus*¹⁷ od strane Europskog vijeća i Europskog parlamenta. Cilj tog višegodišnjeg programa Unije je povećanje dostupnosti i iskoristivosti digitalnih sadržaja u Europi. Program se primarno bavi područjima u kojima je uočena nešto slabija izrada digitalnih sadržaja pri čemu je prioritet osigurati dostupnost zemljopisnih, obrazovnih, kulturnih i znanstvenih sadržaja. Europska koordinacija razvoja i zaštite zbirke u muzejima, knjižnicama i arhivima posebno je poticana kako bi kulturni, obrazovni i znanstveni sadržaji bili dostupni i korišteni u budućnosti.

Hrvatska je teritorijem i brojem stanovnika relativno malena, ali ima bogatu povijest i tradiciju na koju može biti ponosna i koju se trudi čuvati i štiti. Dodatna zaštita tradicije i kulturne baštine moguća je zbog razvoja tehnologije i informatizacije, a građa je digitalizacijom dostupna većem broju korisnika. Krajem devedesetih godina 20. stoljeća započelo se s digitalizacijom kulturne baštine. U

¹⁵ Konvencija o zaštiti i promicanju raznolikosti kulturnih izričaja. // Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti i promicanju raznolikosti kulturnih sadržaja. Dostupno na:

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2006_06_5_68.html (11. 9. 2020.)

¹⁶ Charter of Parma. Dostupno na:

<https://www.minervaeurope.org/structure/nrg/documents/charterpama.htm> (1. 8. 2020.)

¹⁷ The eContentplus programme. . Dostupno na:

<https://www.eubusiness.com/topics/internet/econtentplus-programme> (1. 8. 2020.)

mnogim hrvatskim kulturnim i znanstvenim ustanovama pohranjena je bogata kulturno-povijesna i znanstvena baština i to je bio temelj prema kojem je sagledana digitalizacija u hrvatskom kontekstu. Široj javnosti nisu dostupne vrijedne zbirke i građa koja svjedoči o hrvatskoj jedinstvenoj i autentičnoj tradiciji.¹⁸

Digitalizacija je višestruko korisna: omogućava učinkovitu zaštitu izvornika, bržu i lakšu dostupnost i trajno očuvanje u slučaju uništenja izvornika i kao takva dio je procesa za zaštitu kulturne baštine pri čemu se povećava dostupnost vrijedne građe ne samo na nacionalnoj nego i na internacionalnoj razini. Na inicijativu Hrvatskog knjižničkog vijeća i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu Ministarstvo kulture je predložilo i Hrvatskom muzejskom vijeću i Hrvatskom arhivskom vijeću imenovanje predstavnika Radne skupine za digitalizaciju kulturne baštine i time je program digitalizacije određen kao strateški cilj Ministarstva kulture Republike Hrvatske.

Potreba da se zaštiti građa i učini je se dostupnom, iz raznih izvora kao što su knjižnice, arhivi, muzeji, mnoge privatne kolekcije i zbirke ne samo s područja Republike Hrvatske nego i iz zemalja s kojima je Hrvatska u prošlosti bila u državnim odnosima, osvijestilo je važnost digitalizacije te građe u Hrvatskoj.¹⁹

Cilj nacionalnog programa digitalizacije bio je skupom projekata obuhvatiti i umrežiti arhivsku, knjižničku i muzejsku građu te na taj način stvarati i unaprijediti usluge informacijskog društva.²⁰

Seminar *Arhivi, knjižnice i muzeji: mogućnost suradnje u okruženju globalne infrastrukture*²¹ počeo se 90-ih godina baviti suradnjom triju disciplina informacijske znanosti i povezanosti ustanova u namjeri da primjene informacijske tehnologije pa

¹⁸ Seiter-Šverko, D. Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe i projekt „Hrvatska kulturna baština“. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 55, 2 (2012), str. 6.

¹⁹ Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe. Dostupno na: https://www.academia.edu/12264356/Nacionalni_program_digitalizacije_arhivske_knji%C5%BEeni%C4%8Dne_i_muzejske_gra%C4%91e_Radna_grupa_za_digitalizaciju_arhivske_knji%C5%BEeni%C4%8Dne_i_muzejske_gra_%C4%91e_Ministarstva_kulture_Republike_Hrvatske_2006 (15. 8. 2020.)

²⁰ Belan-Simić, A. Vukasović-Rogač, S. Digitalizirana zagrebačka baština : novi pristup zavičajnoj građi. // Zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama / uredila Dunja Seiter-Šverko. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2011., str.159.

²¹ Arhivi, knjižnice i muzeji: mogućnost suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture <http://akm.hkdrustvo.hr/> (15. 8. 2020.)

tako i digitalizaciju i trajnu pohranu digitalne građe. Konferencija *LIDA: Libraries in the Digital Age*²² doprinijela je stručnom usavršavanju knjižničara u tom području.

Baštinske zbirke u sebi sadrže estetsku, dokumentacijsku, povijesnu i informacijsku vrijednost. Digitalizacijom je povećana dostupnost zbirki široj javnosti, a time se unapređuje kreativnost, znanstveno-istraživački rad i ekonomija jer dolazi do razvijanja novih usluga, novih servisa i novih poslovnih mogućnosti. Uloga ustanova u kulturi je djelomično ispunjena i digitalizacijom jer su na taj način otvorene javnosti i stvaraju kreativno društvo koje stečeno znanje razmjenjuje sa svijetom.²³

²² LIDA : Libraries in the Digital Age. Dostupno na: <http://lida.ffos.hr/> (15. 8. 2020.)

²³ Seiter-Šverko, D. Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe i projekt „Hrvatska kulturna baština“. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 55, 2 (2012), str. 6.

4. Projekt digitalizacije građe Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu jedna je od glavnih nositelja projekta digitalizacije koji je rezultirao mrežnom stranicom *Digitalizirana baština*,²⁴ na kojoj je od 2005. godine dostupan izbor digitalizirane građe. Od 4. srpnja 2017. godine digitalizirana je građa raspoloživa na portalu *digitalna.nsk.hr*.²⁵ Na portalu su okupljene digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Na portalu je omogućeno sveobuhvatno pretraživanje digitalizirane građe i to knjiga, glazbene građe, zemljovida i vizualne građe. Tematski portali su od kraja 2019. godine dostupni zasebno: Digitalizirana rukopisna građa, Digitalne knjige, Digitalizirana vizualna građa, Digitalizirana kartografska građa i Digitalna glazbena građa.²⁶

Jedan od ciljeva projekta je povećanje pristupa i korištenja fonda Knjižnice kako bi građa bila dostupna na daljinu u svrhu obrazovanja i istraživanja. Odabir građe vrši se prema procjeni njezine vrijednosti koja se određuje prema intelektualnom sadržaju, povijesnoj i materijalnoj vrijednosti. Kriterija za odabir građe ima nekoliko: jedinice koje sadržajno predstavljaju povijesno, umjetničko ili intelektualno kulturno dobro, jedinice koje nisu za korištenje zbog svog stupnja oštećenja koje je visoko ili su u lošem stanju ili određene za restauraciju. Građa dugoročno zanimljiva korisnicima, građa koja se često koristi, jedinice građe nedovoljno korištene jer korisnici nisu upoznati o njihovom postojanju u fondu Knjižnice ili pak jedinice koje su nove u fondu pa se o njima želi obavijestiti javnost također su kriteriji za odabir građe za digitalizaciju.

Cilj digitalizacije je posredna zaštita građe jer se smanjenim korištenjem izvornik bolje očuva, a osiguran je pristup digitalnoj reprodukciji.

Građa koja ima prioritet pri odabiru jesu jedinice građe koje treba zaštititi, vrijedne ili oštećene jedinice i često korištena građa.

²⁴ Digitalizirana baština. Dostupna na: <http://stari.nsk.hr/Heritage.aspx?id=25> (7. 8. 2020.)

²⁵ Digitalna.nsk.hr. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/> (7. 8. 2020.)

²⁶ O portalu digitalna.nsk.hr. // Digitalna.nsk.hr. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?projekt> (7. 8. 2020.)

Digitalizacijom se omogućava bolja i lakša uporaba građe. Odabire se građa čije će korištenje u digitalnom obliku biti jednostavnije i kvalitetnije, jedinice građe koje će dobiti na vrijednosti u digitalnom obliku te će njihovo okupljanje na jedinstvenom mjestu olakšati njihovu analizu i usporedbu.

Cilj projekta je postaviti temelje drugim projektima digitalizacije, povezati dijelove zbirke u knjižnici s fondovima drugih institucija, osigurati građu za znanstvene i obrazovne projekte, interdisciplinarne i multidisciplinarne, koji se bave istraživanjem određene teme, autora, povijesnog razdoblja itd. Digitalizacijom je omogućeno povezati različite formate i različite vrste elektroničke građe u multimedijске zbirke.

Projektom su omogućeni i pojedinačni zahtjevi za digitalizacijom pri čemu naručitelj (pojedinaac, ustanova ili tvrtka) snosi trošak, a omogućena je i dostava i distribucija građe koja može biti ostvarena putem međuknjižnične posude, izrade CD-ROM-ova na zahtjev i izrade ostalih vrsta reprodukcija.²⁷

²⁷ Isto. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?projekt> (7. 8. 2020.)

5. Inkunabule

Naziv *inkunabula* povezuje se s Nijemcem Bernadom von Mallinckrodtom koji je pod njime podrazumijevao najstarije tiskane knjige, a Francuz Philippe Labbe je 1653. taj naziv iskoristio za knjige tiskane do kraja 1500. godine.

Sama riječ inkunabula preuzeta je iz latinskog, a znači kolijevka. U hrvatskom se jeziku koristi i naziv prvotisak. Nijemci kažu *die Inkunabel*, a Englezi ih nazivaju *early printed books*.

Od sredine 17. stoljeća pa do danas ti su nazivi najčešće korišteni za knjige tiskane do kraja 1500. godine, međutim ta vremenska granica nije općeprihvaćena. Stipčević smatra da su inkunabule knjige čiji se arhaički izgled ne razlikuje od rukopisnog predloška.²⁸

Tiskana knjiga proći će određeni put do oblika koji je danas uvriježen. U nekim će se tiskarskim središtima knjiga odvojiti od rukopisnih predložaka već oko 1480. godine, a u nekim drugim gradovima i zemljama do te pojave doći će tek početkom 16. stoljeća.

Inkunabulistikom nazivamo znanost koja se bavi proučavanjem inkunabula. Iako se u prvom redu bavi samim tiskopisima, tema proučavanja je pojava, kulturna važnost i rasprostranjenost inkunabula te razvoj slova i tiskarske tehnike.²⁹

Prvi koji je popisao sve inkunabule bio je Cornelius Van Beughem u djelu *Incunabula typographie* (Amsterdam, 1688.), a počasnno mjesto u razvitku inkunabulistike zauzima Ludwig Main sa svojim djelom *Repertorium bibliographicum* u 4 sveska (Stuttgart 1822. – 1838.) u kojem je iznio načela bibliografskog opisa inkunabula i time utemeljio modernu inkunabulistiku. U djelu je opisano 16 300 inkunabula.

Ime Johannes Gutenbergova veže se uz početak tiskarstva. Njegov prvi tipografski rad je poznata latinska *Biblija* na 1282 folije u dva stupca u 42 retka koju je dovršio 1455. godine u Mainzu. Hrvati su jedan od europskih naroda koji su tiskali

²⁸ Stipčević, A. Povijest knjige. Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske, 1985. Str. 311.

²⁹ Isto.

knjige na vlastitom tlu u prvim desetljećima tiskarstva i mogu se dičiti činjenicom da imaju svoje inkunabule.

Tiskarstvo se smatra jednim od najvažnijih i najvećih ostvarenja ljudskog uma s dalekosežnim posljedicama za čovječanstvo. Temelj izuma je jednostavno rješenje – promjena odnosa između jedinica. Do Gutenbergova izuma, da bi određeno slovo bilo uklesano ili napisano, dlijeto ili pero išlo je prema podlozi koja je mirovala, a ruka se kretala. Tiskarstvom je princip izmijenjen odnosno podloga ide ka slovima znakovima kako bi na njoj bili otisnuti, slova miruju dok se podloga kreće. Iako su se tehnike koje su se primjenjivale ili se primjenjuju usavršavale, taj osnovni princip sačuvan je do danas.³⁰

Budući da je znanje koje se širilo humanističkim školama sredinom 15. stoljeća trebalo proširiti i produbiti izvan škola i sveučilišta: prostorno – u najudaljenije krajeve, društveno – među građanstvo koje se upravo rađa i stupa na društvenu scenu, Gutenbergovim izumom tiskanja knjiga pomičnim slovima mogla se ostvariti ta potreba.

Humanisti su kao naraštaj koji se prvi sreo s tiskanjem knjiga smatrali slobodu ciljem kojem se treba težiti, a prikupljanje znanja sredstvom koje oslobađa osobe. Knjige nastale dok je tiskarstvo još bilo u povojima (in cunabulis – u kolijevci) odnosno od Gutenbergova izuma do 1500. godine smatraju se važnima za opću i nacionalnu kulturu. Često su korištene kao dobar predložak za mnoga izdanja u 16. i kasnijim stoljećima; njihovoj iznimnoj ljepoti težili su budući tiskari i nakladnici; dokaz su visokog stupnja kulture pojedinih krajeva i potrebe obrazovanja tamo gdje su inkunabule bile čuvane i očuvane, a posebice svjedoče o velikom umijeću prvih majstora ove umjetnosti.

Gutenbergov izum – umnožavanje knjiga pokretnim slovima – okrenuo je novu stranicu u povijesti čovječanstva i svijet je iz srednjeg stupio u novi vijek.³¹

³⁰ Moguš, M. Povijest hrvatskog književnog jezika. Zagreb: Nakladni zavod Globus, 1993. Str. 31.

³¹ Bratulić, J.; Damjanović, S. Hrvatska pisana kultura. Križevci: Veda, 2005. Str. 170.

6. Hrvatske inkunabule

U 15. i 16. stoljeću započelo se s tiskanjem glagoljskih knjiga. Sveti Jeronim bio je najugledniji crkveni učitelj Katoličke crkve kojemu se pripisivala baština braće Ćirila i Metoda te je slavenskom bogoslužju i glagoljici pružen zaklon i čvrsta zaštita, a osebujno pismo počinje buditi zanimanje europskih humanista.³²

Prvi tiskari koji su tiskali knjige na hrvatskom jeziku i utemeljili glagoljičko tiskarstvo su Blaž Baromić, Grgur Senjanin, Silvestar Bedričić, Gašpar Turčić, Urban iz Otočca, Tomas Katridarić, a sredinom 16. stoljeća biskup Šimun Kožičić. O njima ne znamo puno, ali budući da se tiskarski zanat učio u Veneciji, središtu nove umjetnosti, naši su prvi tiskari vrlo vjerojatno, barem neko vrijeme, obitali u tom gradu. Bartol Pelušić i Gabriel Brašić, obojica Istrani, u Veneciji su se okušali u izdavanju knjiga grčkim slovima, ali konkurencija je bila prejaka pa su napustili taj grad. Uspjeh su postigli samo najsposobniji i najbolji, među njima su bili Andrija Paltašić iz Kotora i Dobrić Dobričević s otoka Lastova. 1478. Paltašić i Dobričević izdaju jedno djelo crkvenog pisca Laktancija, ali se u kasnijem radu razilaze. Paltašićeva officina izdala je četrdesetak knjiga koje se smatraju najljepšim i najuspjelijim ostvarenjima svjetskog tiskarstva 15. stoljeća.

Postoje tri skupine hrvatskih inkunabula: knjige pisane hrvatskim jezikom glagoljicom ili latinicom, knjige hrvatskih autora pisane latinskim ili talijanskim i knjige u čijoj su izradi sudjelovali Hrvati koji su radili u tiskarskim radionicama izvan Hrvatske.

Poznato je devet inkunabula iz prve skupine. Glagoljicom su pisane inkunabule: *Misal po zakonu rimskoga dvora* iz 1483. godine, *Brevijar po zakonu rimskoga dvora* iz 1491., *Baromićev brevijar* iz 1493., *Ispovid, ku je svaki krstjanin dužan imiti* iz 1495., *Senjski misal* iz 1494. i *Spovid općena* iz 1496. Latinične inkunabule su: *Lekcionar Bernardina Splićanina* iz 1495., , *Molitvenik i Oficij*. Pretpostavlja se da su zadnje dvije inkunabule objavljene oko 1490. godine.

³² Isto, str. 172.

Drugu skupinu hrvatskih knjiga čini 45 knjiga hrvatskih autora pisanih na drugim jezicima.³³ *Oratio in funere Petri cardinalis sancti Sixti* je najstarije poznato djelo hrvatskog pisca. Modruški biskup Nikola Mainjanin 1474. godine održao je u Rimu na latinskom jeziku nadgrobni govor uz smrt svetosikstinskoga kardinala Petra Riariususa. Autor je svoj govor odmah dao umnožiti Gutenbergovim pronalaskom.³⁴

U drugu skupinu inkunabula ubrajaju se i djela koja su prevodili ili komentare napisali Hrvati.

Treća skupina hrvatskih inkunabula obuhvaća 100 knjiga u čijoj su izradi sudjelovali Hrvati u Francuskoj i Italiji. Neki od najznačajnijih tiskara bili su Andrija Paltašić, Dobrić Dobričević i Grgur Kraljić.³⁵

Stotinu i pedeset inkunabula kojima su autori (pisci, prevodioci, priređivači i sl.), tiskari ili izdavači Hrvati, snažan su dokaz velikog kulturnog napora i doprinosa hrvatskog naroda europskoj kulturi.³⁶

³³ Hebrang Grgić, I. Kratka povijest knjižnica i nakladnika. Zagreb: Ljevak, 2018. Str. 87-90.

³⁴ Jurić, Š. Hrvatske inkunabule. // Slovo. 34 (1984), str. 84.

³⁵ Hebrang Grgić, I. Kratka povijest knjižnica i nakladnika. Zagreb: Ljevak, 2018. Str. 90.

³⁶ Jurić, Š. Hrvatske inkunabule. // Slovo. 34 (1984), str. 90.

6.1. Hrvatske glagoljične inkunabule

Najstarijim slavenskim pismom smatra se glagoljica, nastala sredinom 9. stoljeća, a autorima glagoljice smatraju se braća Ćiril i Metod, bizantski redovnici iz Soluna. Postanak glagoljice tema je mnogih rasprava i teorija. Hrvati su počeli koristiti glagoljicu u drugoj polovici 9. stoljeća i nastavili su pisati na njoj do 19. stoljeća. Sama riječ glagoljica nastala je prema glagolu glagolati, a to znači govoriti. Glagoljička slova mogla su biti obla i uglata. U početku glagoljica je bila obla, sastojala se od kruga koji je označavao Božje savršenstvo i trokuta kao simbola Trojstva. Početkom tiskanja knjiga, od *Misala po zakonu rimskoga dvora* 1483. godine pa nadalje, dobiva oblik uglate glagoljice. Hrvatski glagoljaši su, pomoću odljeva glagoljičkih slova koje su načinili, bili prvi koji su tiskali knjige na glagoljici. 14. i 15. stoljeće smatra se zlatnim dobom glagoljanja.

Šest hrvatskih inkunabula tiskano je na glagoljici: *Misal (Prvotisak) po zakonu rimskoga dvora*, *Brevijar po zakonu rimskoga dvora*, *Ispovid ku e vsaki krstjanin držan imiti i umiti i naučiti*, *Baromićev Brevijar*, *Senjski Misal* i *Spovid općena*.

Misal po zakonu rimskoga dvora

(22. veljače 1483., papir i pergamena, 220 listova, 18 X 27 cm)

Misal po zakonu rimskoga dvora iz 1483. je najstarija tiskana knjiga i prvi europski misal koji nije otisnut latinicom i nije na latinskom jeziku. Smatra se da *Misalom* započinje povijest glagoljičnog tiskarstva. U kolofonu nema podataka o mjestu tiskanja i zbog toga su nastale mnoge žestoke polemike, uglavnom se spominju Mleci i Kosinj. Nekoliko pisanih hrvatskoglagoljskih misala i *Misal kneza Novaka* (1368.) služilo je kao tekstovni uzorak.

Sačuvalo se 11 primjeraka: šest u Hrvatskoj (pet u Zagrebu, jedan u Bolu na Braču) i pet u inozemstvu (dva u Vatikanu, po jedan u Beču, Washingtonu i Sankt Peterburgu). Institut za književnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu zaslužan je za objavu pretiska.

O osnovnim podacima *Misala* piše Škrbec: „Misal iz 1483.godine tiskan je na 220 listova folio formata na finom ručno izrađenom bijelom papiru od pamučnih

vlakana, dok je manji dio naklade tiskan na pergameni, sve dvobojno, crveno-crno. Složen je u dva stupca po 36 redaka. U njemu su otisnuta ukupno 756 864 slovno grafička znaka. Za tiskanje je upotrijebljen 201 različiti tipografski znak (veća ili manja slova, inicijali, tj. početna slova, ligature, kratice i sl.). *Misal* ima ukupno 438 stranica. Po tipografsko-tehničkim, estetskim i likovnim osobinama ovo remek-djelo nove tiskarske vještine nije nadmašeno nijednim kasnijim glagoljskim izdanjem³⁷.

Brevijar po zakonu rimskoga dvora

(Kosinj(?), 1491., papir, VIII + 380 listova, 8°, 11,5 X 16,1 cm)

Brevijar po zakonu rimskoga dvora najstariji je časoslov tiskan glagoljicom, sačuvan u samo jednom primjerku. Nedostaje mu završni dio pa nema podatak o mjestu tiskanja. U hrvatskoj se filologiji drži već dugo da je tiskan u Kosinju, ali su novija istraživanja Mile Bogovića unijela sumnju u istinitost te tvrdnje. Faksimilno izdanje s priložima Anice Nazor (urednica), Ivana Bakmaza i Josipa Tandarića objavili su HAZU i Grafički zavod Hrvatske u Zagrebu 1991. u povodu 500. obljetnice tiska Brevijara.

Ispovid

Glagoljska inkunabula *Ispovid ku e vsaki krstjanin držan imiti i umiti i naučiti* (1492.) nije sačuvana ni u jednom primjerku, to je jedna od najstarijih hrvatskih inkunabula. Sačuvana je u prijepisu u mlađem Tkonskom zborniku. Iz zapisa je vidljivo da je tiskana 1492. godine u Veneciji. Inkunabulu je tiskao mletački tiskar Pelegrinus Pasqualibus koji je time postao prvi poznati tiskar hrvatskih inkunabula.³⁸

³⁷ Škrbec, S. Riječka zvijezda Gutenbergove galaksije: tiskarstvo Rijeke i hrvatske glagoljske tiskare. Rijeka : Tiskara Rijeka, 1955. Str. 64.

³⁸ Senj – inkunabulistika – Croatia. Dostupno na: <http://www.croatianhistory.net/etf/senj3.html> (12. 6. 2020.)

Baromićev brevijar

(Venecija, 13. ožujka 1493., papir, 544 lista, 16°)

Baromićev brevijar, osim potpunog časoslova, sadrži i misal i ritual. Ima 544 listova, a na kraju hrvatski i latinski kolofon iz kojih saznajemo da je brevijar otisnut u Mlecima u tiskari znamenite obitelji Torresani i da je na njemu radio Blaž Baromić koji je kasnije bio prvak glagoljaškoga tiskarstva. Sačuvano je pet primjeraka, a jedini cjelovit čuva se u Rumunjskoj, u gradu Sibiuu.

Senjski misal

Senj, 7. kolovoza 1494., papir, 216 listova, 4° (20 cm)

U senjskoj glagoljskoj tiskari (1494. – 1508.), u kojoj je radio znameniti glagoljaški tiskar i inovator Blaž Baronić, prva je otisnuta knjiga *Senjski misal*. Ima 216 listova, dvostupačan je i dvobojan (crno – crven). Sačuvana su tri primjerka od kojih je cjelovit samo onaj u Budimpešti. Faksimilni pretisak objavila je HAZU u Zagrebu 1994. s priložima Milana Moguš, Anice Nazor, Marije Agnezije Pantelić i Frane Para.

Spovid općena

Senj, 25. travnja 1496., papir, 40 listova (14 cm)

Spovid općena jedina je hrvatska neliturgijska glagoljična inkunabula. Otisnuta je u senjskoj tiskari. To je o prijevod poznatoga franjevačkoga priručnika *Confessionale generale*, autor je milanski propovjednik Michael iz Carcana. Prevoditelj Jakov Blažiolović, kasniji senjski biskup, svoju je rodnu čakavštinu pomiješao s malo staroslavenizama i puno talijanizama, ali je skromna knjižica (36 listova jednobojnoga tiska) koja ima svrhu priručnika za obavljanje ispovijedi važna za iskazivanje početnog napora u oblikovanju hrvatske teološke terminologije. Sačuvao se samo jedan primjerak. U Senju je 1978. izašla faksimilna reprodukcija, a 1979. latinična transkripcija s rječnikom koju su uredili Branko Fučić i Anica Nazor.

6.2. Hrvatske latinične inkunabule

Molitvenik (Oficij blažene djevice Marije i Sedam psalmi pokornih) i *Oficij sv. Krsta* zajedno s *Oficijem Sv. Duha* iz 1490. godine te *Lekcionar Bernardina Splićanina* iz 1495. godine smatraju se prvim hrvatskim inkunabulama tiskanim latinicom. Latinski jezik je obično zvan „jezik dijački“.

Hrvati su uvelike doprinijeli tiskarstvu na samom njegovu početku. U Europi su oni sloveli kao majstori nove umjetnosti: svoja i tuđa djela tiskali su na latinskom jeziku i latiničnim slovima. U prvim hrvatskim knjigama tiskanim latinicom ima puno grešaka, što dovodi do pretpostavke da su knjižice tiskane negdje u inozemstvu, a da im je tiskar bio stranac. Druga pretpostavka je da su tiskane u nepoznatoj tiskari u Hrvatskoj jer se prema tipovima slova ne može utvrditi kojoj tiskari pripadaju.

Molitvenik i Oficij

Inkunabule *Molitvenik* i *Oficij* su malena djela tiskana oko 1490. godine, no to nije točno utvrđeno. Obje inkunabule tiskane su u nepoznatom mjestu i nije poznat podatak o tiskaru i izdavaču. Mladen Bošnjak smatra da su hrvatske inkunabule tiskane latinicom nastale u jednoj vrlo siromašnoj oficini. Ima dvije vrste dosta grubih slova od kojih jedna vrsta služi za tekst, a druga za rubrike i početna slova. Nema slika i znaka za rastavljanje. „Inkunabule su se sačuvale u jednom primjerku uvezene zajedno. Čuvaju se u Vatikanskoj biblioteci. Jezik je hrvatski, dubrovačkog-ikavskog narječja. Djela je obradio i ponovno izdao C. Ganelli, ali nije mogao ustanoviti s drugim stručnjakom kojoj oficini pripadaju upotrebljena slova. Konstatirao je da slova ne odgovaraju onima koja su bila u upotrebi u poznatim onovremenim tiskarama u Veneciji. C. Ganelli je utvrdio da slova ne odgovaraju ni slovima koja je upotrebljavao Dobrić Dobričević, jer se odmah pomišlja da bi ta djelca izrazito dubrovačkog dijalekta mogao tiskati taj znameniti dubrovački tiskar.“³⁹

³⁹ Škrbec, S. Riječka zvijezda Gutenbergove galaksije: tiskarstvo Rijeke i hrvatske glagoljske tiskara Rijeka : Tiskara Rijeka, 1955. Str. 62.

Lekcionar Bernardina Splićanina

Lekcionar Bernardina Splićanina spada u prvu hrvatsku knjigu otisnutu gotičkim slovima. Izvorni naziv inkunabule je *Evandelistar*. Tiskana je u tiskari Domiana di Gorgonzola Mediolanensisa. Podataka o tiskaru ima vrlo malo. Bio je iz Venecije i spadao je među jedne od posljednjih tiskara 15. stoljeća. U *Evandelistaru* Damiano Gorgonzola upotrebljava naslovnu stranicu. „Početna slova su većinom gotska, dok su velika slova od dva retka većinom latinska. Tisak je crn i crven. Na svaki način tiskar *Evandelistara* stvorio je djelo koje se ističe među njegovim djelima i ne zaostaje među onovremenim djelima tiskanim u Veneciji“.⁴⁰

Sastavljač inkunabule je Bernardin Splićanin o kojem ima malo podataka. Prema T. Maretiću i M. Rešetaru utvrđeno je da je na ovom trećem hrvatskom djelu, tiskanom latinskim i gotskim slovima, radilo i surađivalo više ljudi. Maretić smatra da su na radu osim Bernardina surađivala još barem dva prevodioca jer je iz kolofona vidljivo da Bernardin nije sam preveo djelo. Budući da je Bernardin Splićanin bio redovnik na Hvaru u Franjevačkom samostanu, J. Badalić povezuje mjesto nastanka i stvaranja *Evandelistara* s Hvarom. *Evandelistar* je izdan pod naslovom *Lekcionarij Bernardina Splićanina* prema primjerku iz gimnazije u Zadru. Za vrijeme rata taj primjerak je sklonjen i odvezen u Italiju, poslije su neke dragocjenosti vraćene, ali ne i *Evandelistar*. Drugo izdanje *Evandelistara* pripremio je Benedet Zborovčić 1543. godine, treće Marko Andriolić 1586. godine i četvrto Ivan Bandulović 1613. godine.⁴¹

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje u rujnu 2020. godine objavio je suvremenu transkripciju Bernardinova Lekcionara. Znanstvenici Vuk Tadija Barbarić i Kristina Štrkalj Despot knjigu su transkribirali sa stare srednjovjekovne latinice na latinicu koja se koristi danas. Odgovore na neka filološka pitanja tražili su u *Vulgati*⁴² jer su lekcionari zbirka biblijskih tekstova koji se čitaju na misi, poredani tako da odgovaraju crkvenoj godini. Autori smatraju da bi ovo izdanje iz tog razloga moglo biti zanimljivo čitateljima.⁴³

⁴⁰ Isto, str. 74.

⁴¹ Isto, str. 75.

⁴² Vulgata. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=65680> (30. 9. 2020.)

⁴³ Bernardinov lekcionar. Dostupno na: <https://www.jutarnji.hr/tag/bernardinov-lekcionar> (30. 9. 2020.)

7. Zbirka *Incunabula Croatica* u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu

7.1 Portal Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu

Na portalu Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (digitalna.nsk.hr) predstavljene su i okupljene digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Uspostavljen je 2016. godine s ciljem omogućavanja pristupa zbirkama digitalne i digitalizirane građe uzimajući u obzir različita mjesta pohrane. Portalom digitalna.nsk.hr omogućeno je objedinjeno pretraživati digitaliziranu građu: knjige, vizualnu građu, zemljovide i glazbenu građu. Od kraja 2019. godine može se pristupiti svim tematskim portalima: Digitalnim knjigama, Digitaliziranoj rukopisnoj građi, Digitaliziranoj vizualnoj građi, Digitaliziranoj glazbenoj građi i Digitaliziranoj kartografskoj građi.⁴⁴

7.2 Nastanak i razvoj zbirke *Incunabula Croatica*

Jedna od zbirki na portalu digitalna.nsk.hr je i zbirka *Incunabula Croatica*. 2013. godine u Nacionalnoj sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu održan je SEEDI⁴⁵ (South-Eastern European Digitisation Initiative), međunarodna inicijativa za razvoj digitalizacije kulturne i znanstvene baštine u zemljama jugoistočne Europe, na kojem je Ivan Kapec, voditelj projekta *Incunabula Croatica*, predstavio projekt i zbirku. Naveo je kako Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu ima mnogo knjižničkog materijala koji nije digitaliziran. Među vrijednim materijalom svakako je i zbirka od 189 inkunabula. Naglasio je važnost digitaliziranja starih knjiga i rukopisa navodeći brz i siguran pristup, kulturno nasljedstvo dostupno svima i očuvanje izvornika. Naveo je tri kriterija po kojima su razvrstani izvornici. Prvi kriterij su inkunabule napisane na hrvatskom jeziku, tiskane na glagoljici ili latinici. Drugi kriterij su

⁴⁴ O portalu digitalna.nsk.hr. // [Digitalna.nsk.hr](http://digitalna.nsk.hr). Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?projekt> (15. 9. 2020.)

⁴⁵ SEEDI. Dostupno na: <https://www.nsk.hr/osma-seedi-konferencija-i-treci-festival-hrvatskih-digitalizacijskih-projekata/> (15. 9. 2020.)

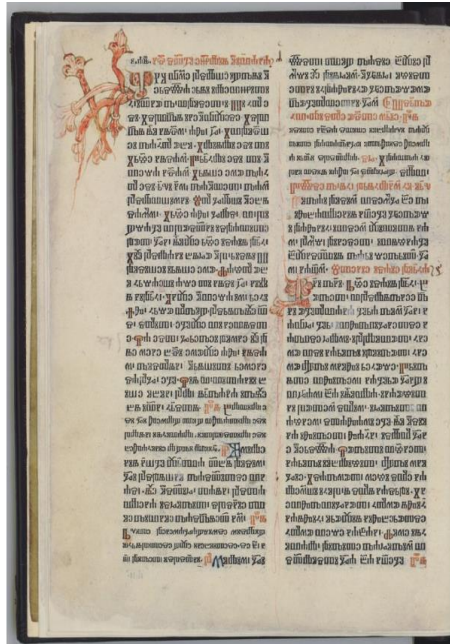
inkunabule hrvatskih autora pisane na latinskom ili talijanskom jeziku, a treće su inkunabule koje su tiskali ili izdali hrvatski tiskari ili izdavači.

Važnost digitalnog okruženja kao prostora istraživanja, razmjene i stjecanja iskustava, stavova i vrijednosti te omogućavanja dostupnosti važnih dokumenata hrvatskog nacionalnog i kulturnog identiteta zainteresiranim korisnicima svakako je veliki motiv za stvaranje jedne ovakve zbirke.

Kako bi se saznale detaljne informacije o zbirci *Incunabula Croatica*, za potrebe ovoga rada proveden je intervju s pročelnicom Hrvatskog zavoda za knjižničarstvo u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu (intervju se u cijelosti nalazi u Prilogu 1). Ona je dodatno istaknula važnost projekta objašnjenjem kako je zbirka *Incunabula Croatica* nastala, koliko je projekata u Nacionalnoj sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu provedeno te koliko je inkunabula digitalizirano. Pojasnila je je li bilo poticanja digitaliziranja u drugim ustanovama i njihova okupljanja u jednoj digitalnoj zbirci te je li bilo nabave iz inozemstva. Navela je poteškoće i prepreke u realizaciji projekta digitalizacije te predstavila nastavak projekta digitalizacije inkunabula.

Ističe kako je digitalizacija građe u Zbirci rukopisa i starih knjiga započela 2004. godine digitalizacijom najvrjednije građe zbirke tako da je odabir inkunabula bio logičan izbor. Prvotisci čine ključan izvor za proučavanje hrvatske tiskane baštine i osiguravaju uvid u našu uključenost u kulturne i tehnološke tokove druge polovice 15. stoljeća. Prva knjiga koja je digitalizirana bila je *Misal po zakonu rimskoga dvora iz 1483*.⁴⁶, hrvatski prvotisk koji je odabran radi važnosti za hrvatsku kulturu i povijest pisane baštine.

⁴⁶ Misal po zakonu rimskoga dvora iz 1483. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=13837> (15. 9. 2020.)

Slika 1. Misal po zakonu rimskoga dvora

U sam proces digitalizacije bili su uključeni djelatnici Zbirke rukopisa i starih knjiga, Odjela Zaštita i pohrana, Odsjeka Tiskara i Odjela Hrvatskoga zavoda za knjižničarstvo.

Od 2004. do 2012. digitaliziran je manji broj inkunabula, a 2012. godine osmišljen je projekt *Incunabula Croatica* (voditelj Ivan Kapec, Zbirka rukopisa i starih knjiga NSK) koji je imao za cilj digitalizaciju svih hrvatskih inkunabula u Zbirci rukopisa i starih knjiga NSK, njihovu obradu u digitalnom obliku i objavu na webu kako bi bile što dostupnije široj javnosti. U skladu s dodijeljenim sredstvima i ostalim mogućnostima knjižnice, u tom je projektu digitalizirano 18 inkunabula i uspostavljen temelj za bazu podataka za staru knjigu, odnosno inkunabule.

Uskoro je započeta i izrada virtualne izložbe *Incunabula Croatica* te se ona postupno razvija i nadopunjuje kako raste broj digitaliziranih djela i suradnika te se povećava istraženi korpus građe o inkunabulama.

Godine 2018. proveden je drugi dio projekta *Cjelovita zbirka hrvatskih inkunabula* – izgradnja suradnog tematskog portala *Incunabula Croatica* s ciljem osiguravanja čim cjelovitije zbirke hrvatskih prvotisaka i uspostave tematskog portala *Incunabula Croatica*. Cilj je programa bio okupiti čim veći broj hrvatskih prvotisaka iz ustanova u Republici Hrvatskoj te barem 4 preslike inkunabula iz inozemstva. U pripremi projekta provedena je analiza stanja kako bi se osigurali točni podaci o

broju hrvatskih pretisaka u fondovima ustanova u Republici Hrvatskoj. Kako bi se osigurala interoperabilnost zapisa digitaliziranih prvotisaka, pregledani su katalogi ustanova koje posjeduju prvotiske. Utvrđeno je da zapisi prvotisaka u većini ustanova nisu javno dostupni što otežava usklađivanje metapodataka. Dogovoreno je da će se nastaviti kontaktirati ustanove te će se zapisi učiniti dostupnima nakon digitalizacije. U sustav Digitalne zbirke NSK uneseni su skraćeni (preliminarni) zapisi preostalih zapisa građe za digitalizaciju kako bi se omogućila evidencija pretisaka, nadopuna i okupljanje na tematskom portalu *Incunabula Croatica* te u *Europeani*.

Kako bi se okupile dostupne hrvatske inkunabule u zemlji i inozemstvu, digitalizirano je 6 inkunabula iz Znanstvene knjižnice u Dubrovniku⁴⁷ te dvije inkunabule iz Znanstvene knjižnice u Zadru koje još nisu u sustavu.

Kako bi se provelo testiranje mogućnosti okupljanja primjeraka, obrade i prikaza više primjeraka istog izdanja koji se čuvaju u jednoj ili više ustanova, definiran je opis primjeraka u kontekstu primjene novog Nacionalnog pravilnika za katalogizaciju. U svrhu osiguranja tehničkih preduvjeta za izgradnju suradnog portala prvotisaka i kvalitetan opis inkunabula, definirani model za opis primjeraka testirao se na okupljanju metapodataka digitaliziranih primjeraka hrvatskog glagoljskog prvotiska *Misala po zakonu rimskoga dvora* iz NSK i Vatikanske knjižnice. Trenutačno se testiranje prikaza provodi na portalu *Glagoljica.hr* dok ne budu dovršeni uvjeti za samostalni prikaz na portalu *Incunabula Croatica*.

U zbirci *Incunabula Croatica* (u listopadu 2020.) dostupne su 44 inkunabule. Inkunabule se u sustav unose redosljedom digitaliziranja.⁴⁸ Na portalu *Digitalne zbirke NSK* ukupno je dostupno 60 inkunabula⁴⁹, što uključuje i ostale inkunabule koje se ne mogu smatrati dijelom zbirke *Incunabula Croatica*.

Najprije su digitalizirane inkunabule za koje se može reći da pripadaju zbirci *Incunabula Croatica* po jednom ili više sljedećih kriterija: hrvatski autor, hrvatski tiskar, hrvatski jezik ili mjesto tiskanja u Hrvatskoj. U širem smislu, zbirci pripadaju i

⁴⁷ Inkunabule iz Znanstvene knjižnice u Dubrovniku. Dostupno na:

<https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=list&mr%5B582269%5D=a> (1. 10. 2020.)

⁴⁸ Informacija dobivena putem elektroničke pošte razmijenjena s pročelnicom Hrvatskog zavoda za knjižničarstvo u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu 28. rujna 2020.

⁴⁹ Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=linked&c2o=549505> (15. 10. 2020.)

inkunabule koje čine dio europske zbirke inkunabula, a čuvaju se u hrvatskim ustanovama.

Poticalo se digitaliziranje i u drugim ustanovama i njihova okupljanja u jednoj digitalnoj zbirci i to na način da je održan niz sastanaka s predstavnicima zbirke i knjižnica koje posjeduju inkunabule. Knjižnica je besplatno digitalizirala građu za nekoliko knjižnica u projektu, a djelomice i u projektu Hrvatska glagoljica, npr. *Spovid općena, Senjski glagoljski misal 1494*.

Bilo je nabava iz inozemstva pa je tako nabavljena inkunabula *Zercalo*⁵⁰, a dio je inkunabula koje su digitalizirane u zbirkama izvan Republike Hrvatske samo opisan metapodacima i postavljen link na djelo, npr. *Missale Romanum glagolitice. [Misal po zakonu rimskoga dvora.]*⁵¹. Sustavno se prati digitalizacija hrvatskih inkunabula u inozemnim ustanovama i svi će se zapisi unijeti u sustav u slučaju da se građa javno objavi u digitalnom obliku.

Nakon prve faze izgradnje sustava za staru knjigu i inkunabule trebalo je, zbog nedostatka sredstava za razvoj, proći dosta vremena da se uspostavi dio tematskog portala inkunabula *Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice*⁵² u sklopu portala za knjige *Digitalne knjige*.⁵³

Nedostatak financijskih sredstava nije jedina prepreka s kojom se djelatnici susreću u radu. Riječ je o najvrjednijoj građi za koju je potrebno osigurati određene uvjete za snimanje, primjerenu opremu, fotografa, pripremu građe prije snimanja, izradu kvalitetnih metapodataka itd., a to nije uvijek moguće osigurati ako se građa ne digitalizira u prostoru Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Nailazi se i na poteškoće u nabavi digitalnih preslika iz inozemnih ustanova, suočava se s nedostatkom sredstava za nabavu preslika i za osiguranje građe prilikom transporta

⁵⁰ Inkunabula Zercalo. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=19445> (15. 9. 2020.)

⁵¹ Missale Romanum glagolitice. [Misal po zakonu rimskoga dvora.]. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=list&mrf%5B10206%5D%5B549269%5D=a&mr%5B566486%5D=a> (15. 9. 2020.)

⁵² Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=list&filter=14542&mrf%5B10197%5D%5B549505%5D=a&grid=v&ps=40> (15. 9. 2020.)

⁵³ Digitalne knjige. // Digitalna.nsk.hr. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?digitalneknjige> (15. 9. 2020.)

(ako se želi skenirati građa iz drugih ustanova u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu).

Usprkos poteškoćama, očekuje se da će se digitalizacija inkunabula nastaviti u projektu *e-kultura – digitalizacija kulturne baštine* Ministarstva kulture i medija RH i partnerskih ustanova koji se odvija na nacionalnoj razini čime bi se trebalo omogućiti skeniranje građe na lokaciji na kojoj se građa nalazi.

7.3 Bibliografija inkunabula u zbirci *Incunabula Croatica*

U ovoj bibliografiji popisane su 44 inkunabule koje su do trenutka istraživanja (listopad 2020. godine) digitalizirane i objavljene u zbirci *Incunabula Croatica* koja je dostupna na portalu Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (digitalna.nsk.hr). Bibliografija je napravljena pretraživanjem navedene zbirke na portalu i prema svom karakteru je iscrpna jer su popisane sve inkunabule objavljene do trenutka istraživanja.

Popisane jedinice poredane su abecednim redom autora i naslova ako autor nije poznat. Ovo je popisna bibliografija jer se u bibliografskim zapisima navode osnovni podaci o opisivanim jedinicama: autor, naslov, tiskar, mjesto i godina tiskanja, poveznica na portal. Ti su podaci dobiveni iz metapodataka koji su za pojedine jedinice navedeni u njihovim opisima na portalu.

S obzirom na to da je planirana nadopuna zbirke novim digitaliziranim inkunabulama, bibliografija može poslužiti kao temelj nekim budućim istraživanjima.

1. Aesopus. Aesopus moralisatus: Brixiae : Boninus de Boninis, 1487. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=13521>
2. Albert von Sachsen. De proportionibus.: Venetiis : Andreas Catharensis [i. e. Paltašić], 21. VII. 1487. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10577>

3. Albertus Magnus. Compendium theologiae veritatis.: Venetiis : Gregorius Dalmatinus et Jacobus Britannicus, 1. IV. 1483. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10578>
4. Alighieri, D. La divina commedia : comm. di Cristophoro Landino.: Bressa : per Boninum de Boninis di Raguxi, 31. V. 1487. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10579>
5. Antoninus Florentinus. Summa theologiae.: Venetiis : Andrea de Catharo, M.CCC LXXXV. DIE.XXI Mensis Aprilis. [21. IV. 1485]. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10580>
6. Baldo degli Ubaldi. Consilia. P. I-II. Cum Tabulis. Ed. Johannes Antonius de Zanitis: Brixiae : Boninus de Boninis de Ragusio, [P. I.] 1. IX., [P. II.] 1. VII. 1490. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10581>
7. Biblia. Trad. di Niccolo Malermi. Acc. Aristeas: Ad Philocratem de LXX interpretibus (trad. di Bartolomeo Pontio). Leggenda di San Giuseppe.: Venetiis : Andrea Paltasichis de Cataro, 1484. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10582>
8. Blondus, F. Blondi. Flauii Florliuensis In Italiam illustratam: (In inelyta ciuitate Veronae : Ragusii genito terse Bonine tibi, 1482, die septimo februarii). Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=582229>
9. Blondus, F. Blondi Flauii Forliuensis in Roma instaurata: (impressum Ueronae : per Boninum de Boniniis de Ragusia, anno salutis M.CCCC.LXXXI vigilia sancti Thomae apostoli). Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=582148>
10. Blondus, F. Roma instaurata. Acc. De gestis Venetorum. Italia illustrata. P. I-II.: Veronae : Boninus de Boninis, in vigilia s. Thomae Ap. [i. e. 20. XII.] 1481. et 7. II. 1482. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=582867>
11. Blondus, F. Roma instaurata. Add. De origine et gestis Venetorum. Italia illustrata. P. I-II.: Veronae : Boninus de Boninis, in vigilia s. Thomae apostoli [i. e. 20. XII.] 1481. et 7. II. 1482. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10583>
12. Brant, S. Stultifera navis. [Latine] trad. Jacobi Locheri Philomusi.: Basileae : Joannes Bergman de Olpe, 1. III. 1497. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10584>

13. Breviarium Romanum.: Въ Бенечіѣ : По меѣтрѣ Андрѣе Торізанѣ Аѣул
 ѣ·у·р·в [1493]. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=16650>
14. Bunić, J. De raptu Cerberi.: [Romae : Stephanus Planck, ca 1490]. Dostupno
 na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10585>
15. Burlaeus, G. Expositio in artem veterem Porphyrii et Aristotelis. Ed.
 Matthaeus Campagna.: Venecia : per ... magistrum Andrea[m] Catharensesem
 [i. e. Andrija Paltašić], anno 1492 die 21 Januarij. Dostupno na:
<https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10586>
16. Carcano, M., Baromić, B., Blažiolović, J. Spovid općena / [stumačiju s knjig
 latinskih počtuvani g[ospo]d[i]nъ Ёковъ Blažolović].: [Senj] : [Ja porъ Blažъ
 Bar[o]m[o]vъ sinъ z Vrbnika štamrahъ ovu sprovedъ], naletъ g[ospo]d[nih] čupe
 avrila id danъ [25. 4. 1496.]. Dostupno na:
<https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=22256>
17. Catullus, G. V. Catulli Carmina cum comm. Antonii Parthenii. Albii Tibulli
 Elegiae cum comm. Bernardini Veronensis. Sexti Propertii Elegiae cum
 comm. Antonii Volsci-: Venetiis : Andreas de Paltascichis, VIII Kal. Jan. [15.
 XII] 1487 et 1. II 1488. Dostupno na:
<https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10587>
18. Cicero, M. T. De oratore: (Venetiis : Magister Andreas Cathare[n]sis ...,
 Milessimo. CCCC.LXXVIII, die. XX. Augusti). Dostupno na:
<https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=582234>
19. Cicero, M.T. Epistolae ad familiares. Cum comm. Hubertini Clerici.: Venetiis :
 Andreas de Palthascichis, 14. III (V?) 1488. Dostupno na:
<https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10588>
20. Cicero, M. T. [Marcii Tullii Ciceronis]. Epistolarum Familiarium ad Lentulum
 Proconsulem Liber Primus]: (Venetiis : Andrija Paltašić? : tip. del Martialis,
 Kal. Quintilibus. a Natali Christiano. M.CCCC.LXXX.). Dostupno na:
<https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=582246>
21. Cipiko, K. Petri Mocenici imperatoris gesta.: [Venetiis : Bernardus Pictor &
 Erhardum Ratdolt de Augusta una cum Petro Loslein de Langencen 1477.].
 Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10589>
22. De interpretandis Romanorum litteris. Ed. Michael Ferrarinus.: I[Brescia] :
 Boninus de Boninis, Anno ab incarnati verbi salute MCDLXXXVI, VI kl.

- Novembris [i. e. 27. X. 1486]. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10600>
23. Diodorus, S. Bibliothecae historicae liber VI. Trad. Johannis Francisci Poggi Bracciolini. Add. Cornelius Tacitus: Germania.: Venetiis: Andrea Iacobi Kathare[n]sem Andrea Vendramino duce fortunatissimo MCCCCLXXVI. pridie Kal. Febr. [31. siječnja 1466 ili 1477]. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10590>
24. Dragišić, J. De natura angelica. Ed. Ubertinus Risalitus.: Florentiae : [Bartholomaeus de Libris], XIII Kalendas Augusti [i. e. 20. VII.] 1499. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10591>
25. Foresti, G. F. Fratris Jacobi Philippi Bergomensis ordinis Fratrum Eremitarum diui Aug. in omnimoda historia nouissime congesta Supplementum Cronicarum appellata: (Impressum Brixie : per Boninum de Boninis de Ragusia, anno dni M.CCCC.LXXXV die Primo Decebris. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=582242>
26. Foresti, G. F. Supplementum chronicarum.: Brixiae : Boninus de Boninis, 1. XII. 1485. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10596>
27. Gellius, A. Noctes Atticae.: Venetiis : Andreas Jacobi Catharensis, 1477. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10592>
28. Gellius, A. Noctes Atticae.: Brixiae : Boninus de Boninis, 3. III. 1485. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10593>
29. Hieronymus. Epistolae. [Acc.] Lupus de Oliveto. Regula monachorum ex Epistolis Hieronymi ecerpta. P. I-II.: [Venetiis : Philippus Pincius-Pinzi, 7. I. 1496.]. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10594>
30. Iuuenalis, D. I. Domitii Calderini veronensis secretarii apostolici in commentarios iuuenalis ad clarissimum uirum Iulianum Medicem Petri Cosmi filium Florentinum: (Impressum Venetiis : per magistrum Andream Chatarenssem depanteis, sub anno dni. M.CCCC.LXXXVIII. die XXIII martii). Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=582238>
31. Jacobus de Voragine. Legenda aurea sanctorum sive Lombardica historia.: Venetiis : Andreas Iacobi de Cathara [i. e. Andrija Paltašić] pro Octaviano Scoto, 17. V. 1482. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10595>

32. Lactantius, L. C. F. Opera.: Veneciis : Magister Andreas de paltasichis catarensis : Boninus de boninis sociis 12. III. 1478. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10597>
33. Misal po zakonu rimskoga dvora = [Missale Romanum glagolitice]: [s.l.] : [s.typ.n.], i.b. pervara č.u.o.v. [22. II 1483]. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=13837>
34. Missale Romanum glagolitice. [Misal po zakonu rimskoga dvora.][s.l.] : [s.typ.n.], i.b. pervara č.u.o.v. [22.II 1483]. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=566360>
35. Nikola Modruški. Oratio in funere Petri cardinalis S. Sixti.: [Romae : Bartholomaeus Guldinbeck, ca 1484.]. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10598>
36. Officium beate Marie virginis : ad usum Romane ecclesie: Lugduni : expe[n]sis Bonini de Boninis dalmatini [!], anno d[omi]ni 1500, die 26. Augusti. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10599>
37. Propertius, S. Elegiae. Ed. Antonius Volscus.: Venetiis : Andreas de Paltasichis Catharensis, Kal. Febr. [1. II.] 1488. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10601>
38. Pucić, K. Elegiarum libellus De laudibus Gnesae puellae.: [Venetiis : Damianus de Gorgonzola, ca 1495.]. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10602>
39. Šimun Hvaranin. De baptismo Sancti Spiritus et eius virtute.: Venetiis : Guillelmus Gallus, 14. X. 1477. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10603>
40. Tortelli, G. Orthographia dictionum e Graecis tractarum. Ed. Hieronymus Bononius.: Venetiis : Andreas de Paltasichis Catharensis, XVIII Kal. Jan. [i. e. 15. XII.] 1487. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10604>
41. Turčić, G., Bedričić, S., Baromić, B. [Senjski glagoljski misal 1494.]: [Senj] : Biše štampani ... od domina Blaža Baromića i domina Salvestra Bedričića i žakna Gašpara Turčića, č u p g miseca avgusta danъ ž [7. 8. 1494.]. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=22254>
42. Valturius, R. De re militari.: Veronae : Boninus de Boninis, 13. II. 1483. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10605>

43. Varro, M. T. De lingua Latina. Acc. Analogia. Ed. Pomponius Laetus et Franciscus Rolandellus. Praec. Pomponius Laetus. Epistola Bartholomaeo Platinae.: Brixiae : per Boninum de boniniis [!] de Ragusia et Miniatum Delsera florentinum, 16. VII. 1483. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10606>
44. Vergilius, M. P. Opera. Cum comm. Servii Mauri Honorati. Accedunt: Maphaei Vegii Aeneidos liber tertius decimus; Versus Alcimi et Pseudo Cornelii Galli; Carmina; Elegia in Maecenatis obitu; Priapea; Appendix Vergiliana.: Venetiis : Andreas Palthasichis Catharensis, 1. IX. 1488. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10607>

7.4 Prikaz digitaliziranih inkunabula zbirke *Incunabula Croatica* na portalu Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu

Jedinice građe u zbirku *Incunabula Croatica* unose se redoslijedom digitaliziranja. Na početnom zaslonu nalazi se ikona sa slikom korica digitalizirane jedinice građe, osnovni metapodaci kojima je opisana pojedina jedinice građe te pretraživač pomoću kojeg ih je moguće pretraživati prema svim metapodacima.

Osnovni metapodaci kojima su jedinice građe predstavljene na početnom zaslonu su: naslov, impresum (mjesto tiskanja, tiskar, godina tiskanja), materijalni opis (opseg, podatak o ilustraciji, dimenzije), autor, suradnik, vrsta publikacije, zbirka. Pojedini su metapodaci izostavljeni kod onih jedinica građe kod kojih određeni podatak ne postoji.

Klikom na ikonu sa slikom korica pojedine jedinice građe pristupa se svim njenim metapodacima, a dodatnim klikom na ikonu samoj jedinici građe. Sve su jedinice građe digitalizirane u cijelosti te se listaju otvaranjem jedne po jedne stranice. Stranice se mogu pregledavati redom ili odabirom broja pojedine stranice. U pregledniku postoji mogućnost povećavanja i smanjivanja veličine stranice, rotiranja listova te podešavanja svjetline, kontrasta i zasićenja slike. Potpuni metapodaci kojima su opisane jedinice građe su: naslov, impresum, materijalni opis, autor, napomena, signatura, UDK, opis, sadržaj, ostali autori, jezik, format, vrsta

[građe], prava, identifikator NSK, NBN.HR i pristup. Pojedine jedinice građene nisu opisane svim navedenim metapodacima jer ne sadrže neke od podataka.

Kao primjer prikaza digitaliziranih inkunabula i njihovih metapodataka na portalu Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagreb iz svake od tri skupine inkunabula izdvojena je po jedna inkunabula.

7.4.1 Misal po zakonu rimskoga dvora

Misal po zakonu rimskoga dvora = [*Missale Romanum glagoliticæ*] nalazi se u prvoj skupini inkunabula pisanih hrvatskim jezikom glagoljicom ili latinicom. Iz metapodataka kojima je opisana ta inkunabula vidljivo je da je digitalizirana u Pilot projektu digitalizacije građe Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu te se nalazi u zbirkama *Incunabula Croatica*, Zbirci rukopisa i starih knjiga NSK te zbirci Hrvatska glagoljica. U napomeni je navedeno da je digitalizirana iz izvornika koji je nepotpun jer mu nedostaje nekoliko listova i koji je restauriran te uvezen u kožu 1999. godine. Iz metapodataka o impresumu doznaje se da nema podataka o mjestu izdavanja/tiskanja, nakladniku/tiskaru, ali ima o točnom datumu izdavanja/tiskanja: 22. veljače 1483. *Misal* je napisan hrvatskim jezikom na glagoljici i prema autorskim pravima spada u javna dobra.

The screenshot shows a digital library record for 'Misal po zakonu rimskoga dvora = [Missale Romanum glagoliticæ]'. At the top, there are tabs for 'Metapodaci' and 'Puni tekst', and a search bar labeled 'Pretraživanje metapodataka' with a 'Traži' button. The record details include: Impresum [S. l.] : [s. n.] i b. pervara č.u.o.v. [22. veljače 1483]; Materijalni opis [220] listova ; 26 x 20 cm.; Napomena Nepotpuno: primjerak b ima 208 listova, nedostaju listovi sig. n1, 13-5, š1, š8, c1, c8, č1, č3-4, č6. • Primjerak b uvezan u kožu. • Primjerak b restauriran i uvezen 1999.; Signatura RI-4*-62 b; UDK: 264-12; Jezik hrvatski; Pismo glagoljica; Format image/jpeg; Vrsta stara knjiga • inkunabula • knjiga; digitalizirano s izvornika; Projekt Pilot projekt digitalizacije građe Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu; Zbirka Incunabula Croatica • Zbirka rukopisa i starih knjiga NSK • Hrvatska glagoljica; Prava Javno dobro; Identifikatori NSK 000923345; NBN.HR NBN: urn:nbn:hr:238:612492. A small thumbnail image of a manuscript page is visible on the right side of the record.

Slika 2. Misal po zakonu rimskoga dvora

(<https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=13837>)

7.4.2 Oratio in funere Petri cardinalis S. Sixti.

Oratio in funere Petri cardinalis S. Sixti. autora Nikole Modruškog pripada drugoj skupini inkunabula hrvatskih autora pisanih latinskim i talijanskim jezikom. Iz metapodataka kojima je opisana ta inkunabula vidljivo je da se nalazi u zbirkama *Incunabula Croatica* i Zbirci rukopisa i starih knjiga NSK. Iz metapodataka o impresumu doznaje se da je mjesto izdavanja/tiskanja Rim, a nakladnik/tiskar Bartholomaeus Guldinbeck. Nije naveden točan dan i mjesec izdavanja/tiskanja, a godina izdavanja/tiskanja je 1484. *Oratio in funere Petri cardinalis S. Sixti.* je napisan latinskim jezikom na gotici i prema autorskim pravima spada u javna dobra.

Metapodaci Puni tekst

Pretraživanje metapodataka

Oratio in funere Petri cardinalis S. Sixti. ⓘ

Impresum [Romae : Bartholomaeus Guldinbeck, ca 1484].

Materijalni opis 6 listova : 4°.

Autor Nikola Modruški(1427.?-29. 5. 1480.) ▾

Napomena Papir

Signatura RI-8°-21

UDK: 82-5 (=124)

Sadržaj List 1r: Oratio in funere Reverendissimi domini D. || Petri Cardinalis sancti Sixti habita a reve||re[n]do patre d[omi]no Nicolao ep[iscop]o Modrusien[sij] || Cum in omni funebri celebratio[n]e duo p[rae]cipue dicendi gene[r]a a maioribus nostris usurpari solea[n]t a[m]plissimi patres • List 6v, redak 34 (završ.) : ... gratias illi aga[mus] atque dicamus D[omi]n[u]s || dedit d[omi]n[u]s abstulit sicut domini placuit ita f[aci]en[d]u[m] e[st] sit nome[n] d[omi]ni b[e]n[e]d[ic]tu[m] ame[n]

Jezik latinski ▾

Mjesto izdavanja Rim ▾

Pismo gotica ▾

Format image/jpeg ▾

Vrsta knjiga ▾ • inkunabula ▾ • stara knjiga ▾
digitalizirana građa ▾
tekst ▾

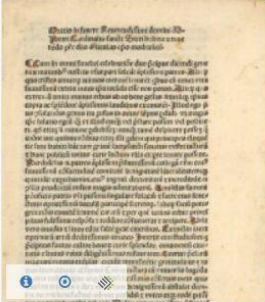
Zbirka Incunabula Croatica ▾ • Zbirka rukopisa i starih knjiga NSK ▾

Prava Javno dobro ▾

Identifikatori NSK 000641527

NBN.HR NBN: urn:nbn:hr:238:110177 [↗](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:hr:238:110177)

<https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10598>

Slika 3. Oratio in funere Petri cardinalis S. Sixti

<https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10598>

7.4.3 La divina commedia : comm. di Cristophoro Landino.

La divina commedia : comm. di Cristophoro Landino autora Dantea Alighierija pripada trećoj skupini inkunabula u čijoj su izradi sudjelovali Hrvati koji su radili u tiskarskim radionicama izvan Hrvatske. Iz metapodataka kojima je opisana ta inkunabula vidljivo je da se nalazi u zbirkama *Incunabula Croatica* i Zbirci rukopisa i starih knjiga NSK. Iz metapodataka o impresumu doznaje se da je mjesto izdavanja/tiskanja Brescia, nakladnik/tiskar Boninum de Boninis di Raguxi, datum izdavanja/tiskanja je 31. svibnja 1487. U napomeni je navedeno da je tekst Danteova djela sa strane uokviren tekstom komentara Cristophora Landina, 69 redaka komentara i 50 redaka osnovnog teksta. Inkunabula sadrži 68 drvoreznih ilustracija uokvirenih trakama s bijelim ornamentima na crnoj pozadini i protežu se po cijeloj strani, izuzev drvoreza uz 13. pjevanje. *La divina commedia : comm. di Cristophoro Landino* napisana je talijanskim jezikom i prema autorskim pravima spada u javna dobra.

Metapodaci Puni tekst

☐ ✕ Traži

La divina commedia : comm. di Cristophoro Landino. ⓘ

Impresum	Bressa : per Boninum de Boninis di Raguxi, 31. V. 1487.
Materijalni opis	309 listova (nedostaje a1) ; 2o.
Autor	Alighieri, Dante(1265–1321.)
Napomena	Rom. • Sign.: &8, a-i8, k6, l-r8, aa-mm8, nn4, A6, B8, C-L6 • Tekst Danteova djela sa strane je uokviren tekstom komentara, 69 redaka komentara i 50 redaka osnovnog teksta • Prazna mjesta za inicijale, negdje s tiskanim reprezentantima (osnovni tekst), prazna mjesta za inicijale s tiskanim reprezentantima (Landinovi komentari) • 68 drvoreznih ilustracija (34 ilustracije uz • Sve su drvorezne ilustracije uokvirene trakama s bijelim ornamentima na crnoj pozadini i protežu se po cijeloj strani, izuzev drvoreza uz 13. pjevanje
Signatura	RI-2*-11
UDK:	821.131.1-1
Ostali autori	Landino, Cristoforo(1424.–1498.) • Dobričević, Dobrić(1457.?-1528.)
Jezik	talijanski
Format	image/jpeg
Vrsta	knjiga • stara knjiga • inkunabula digitalizirana građa tekst
Zbirka	Incunabula Croatica • Zbirka rukopisa i starih knjiga NSK
Prava	Javno dobro
Identifikatori NSK	000514878
NBN.HR	NBN: urn:nbn:hr:238:644045

🔗 <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10579>

Slika 4. La divina commedia : comm. di Cristophoro Landino

<https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10579>

8. Zaključak

Hrvatska posjeduje iznimno bogatu kulturnu baštinu, a polaganim i sigurnim korakom nastoji se očuvati što više toga. Budući da se digitalizacijom danas najbolje mogu očuvati informacije i znanje distribuirati korisnicima, knjižnice prepoznaju koliko je važna uloga digitaliziranja građe jer se tako olakšava pristup građi, a transformiranjem u novi medij sprječava se njezino propadanje. Zadaća knjižnica time je ispunjena jer se građa i informacije čuvaju, a pristup je omogućen.

Nacionalnim programom Hrvatska kulturna baština od samog početka poticalo se stvaranje novog digitalnog sadržaja, ali i poboljšanje dostupnosti postojećeg. Izrada smjernica za pohranu i digitalizaciju sadržaja uvelike je pomogla povećati stručno znanje onih koji će raditi na projektima digitalizacije.

U Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu započelo se s postupcima digitalizacije knjižničnih zbirki s ciljem da krhka i jedinstvena građa ostane sačuvana. Njihovom digitalizacijom željela se prikazati građa koju knjižnica čuva, ali i istaknuti hrvatski kulturni identitet.

Neke od prednosti ostvarene digitalizacijom knjižnične građe su: mogućnost korištenja građe u svako doba dana, pohranjivanje građe na računalo, proširenje mogućnosti aktivnosti očuvanja građe i korištenje podataka u znanstvenom i kulturnom radu. Procesom digitalizacije fondovi će postati dostupniji korisnicima, a nove usluge privući će veći broj znanstvenika, studenata, učenika i znatiželjnika.

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu je projektom digitalizacije dobila novu dimenziju svojih usluga, privlačnu korisnicima i korisnu za ustanovu, budući da se digitalizacija u njoj obavlja.

Zbirka Incunabula Croatica sastavni je dio Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu i nastala je kao rezultat projekta Incunabula Croatica koji je proveden u okviru projekta Hrvatska kulturna baština (2010. – 2011.), čiji je cilj digitalizacija hrvatskih prvotisaka.

U budućnosti se treba nadati da će Hrvatska dostići svjetska kretanja u digitalizaciji, ponuditi svoje pisano bogatstvo cijelom svijetu i pomoću prozora u svijet dati kvalitetan pogled na ono što bismo mogli nazvati svjetskom kulturnom baštinom.

9. Literatura

Arhivi, knjižnice i muzeji: mogućnost suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture. Dostupno na: <http://akm.hkdrustvo.hr/> (15. 8. 2020.)

Belan-Simić, A. Vukasović-Rogač, S. Digitalizirana zagrebačka baština : Novi pristup zavičajnoj građi. // Zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama / uredila Dunja Seiter-Šverko. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2011.

Bernardinov lekcionar. Dostupno na: <https://www.jutarnji.hr/tag/bernardinov-lekcionar> (30. 9. 2020.)

Bratulić, J.; Damjanović, S. Hrvatska pisana kultura. Križevci : Veda, 2005.

Charter of Parma. Dostupno na:

<https://www.minervaeurope.org/structure/nrg/documents/charterparma.htm>

(1. 8. 2020.)

Digitization. Business Dictionary. Dostupno na:

<http://www.businessdictionary.com/definition/digitization.html> (1. 6. 2020.)

Digitalizirana baština. Dostupno na: <http://stari.nsk.hr/Heritage.aspx?id=25> (7. 8. 2020.)

Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=linked&c2o=549505> (15. 10. 2020.)

The eContentplus programme. Dostupno na:

<https://www.eubusiness.com/topics/internet/econtentplus-programme> (1. 8. 2020.)

Hebrang Grgić, I. Kratka povijest knjižnica i nakladnika. Zagreb : Ljevak, 2018.

Inkunabule iz Znanstvene knjižnice u Dubrovniku. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=list&mr%5B582269%5D=a> (1. 10. 2020.)

Inkunabula Zercalo. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=19445> (15. 9. 2020.)

Jurić, Š. Hrvatske inkunabule. // Slovo. 34 (1984).

Konvencija o zaštiti i promicanju raznolikosti kulturnih izričaja. // Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti i promicanju raznolikosti kulturnih sadržaja. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2006_06_5_68.html (11. 9. 2020.)

LIDA : Libraries in the Digital Age. Dostupno na: <http://lida.ffos.hr/> (15. 8. 2020.)

Misal po zakonu rimskoga dvora iz 1483. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=13837> (15. 9. 2020.)

Missale Romanum glagolitice. [Misal po zakonu rimskoga dvora.]. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=list&mrf%5B10206%5D%5B549269%5D=a&mr%5B566486%5D=a> (15. 9. 2020.)

Moguš, M. Povijest hrvatskog književnog jezika. Zagreb : Nakladni zavod Globus, 1993.

Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe. Dostupno na: https://www.academia.edu/12264356/Nacionalni_program_digitalizacije_arhivske_knji%C5%BEne_i_muzejske_gra%C4%91e_Radna_grupa_za_digitalizaciju_arhivske_knji%C5%BEne_i_muzejske_gra%C4%91e_Ministarstva_kulture_Republike_Hrvatske_2006 (15. 8. 2020.)

O portalu digitalna.nsk.hr. // Digitalna.nsk.hr. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?projekt> (15. 9. 2020.)

Panian, Ž. Englesko-hrvatski informatički enciklopedijski rječnik : @ - L. Zagreb : Jutarnji list, 2005.

digitalna.nsk.hr. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/> (7. 8. 2020.)

Digitalne knjige. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?digitalneknjige> (15. 9. 2020.)

Portal Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=list&filter=14542&mrf%5B10197%5D%5B549505%5D=a&grid=y&ps=40> (15. 9. 2020.)

SEEDI. Dostupno na:

<https://www.nsk.hr/osma-seedi-konferencija-i-treci-festival-hrvatskih-digitalizacijskih-projekata/> (15. 9. 2020.)

Seiter-Šverko, D., Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe i projekt „Hrvatska kulturna baština“. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 55, 2 (2012)

Senj – inkunabulistika – Croatia. Dostupno na:

<http://www.croatianhistory.net/etf/senj3.html> (12.06.2020.)

Stjepanović, N. OCR tehnologije za digitalizaciju sadržaja. Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:673935> (15.10.2020.)

Stančić, H. Digitalizacija. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2009.

Stančić, H. Digitalizacija kao dio složenog informatičko-informacijskog ekosustava. Dostupno na: http://dfest.nsk.hr/2018/2013/pdf/Stancic_Hrvoje.pdf (15. 10. 2020.)

Stipčević, A. Povijest knjige. Zagreb : Nakladni zavod Matice Hrvatske, 1985.

Škrbec, S. Riječka zvijezda Gutenbergove galaksije : tiskarstvo Rijeke i hrvatske glagoljske tiskare. Rijeka : Tiskara Rijeka, 1955.

Vulgata. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=65680>
(30. 9. 2020.)

Prilog 1:

Intervju s pročelnicom Hrvatskog zavoda za knjižničarstvo u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu

1. Kako je nastala zbirka *Incunabula Croatica*?

Digitalizacija građe u Zbirci rukopisa i starih knjiga započela je 2004. godine., a započelo se s digitalizacijom najvrjednije građe Zbirke tako da je i odabir inkunabula logičan izbor. Prvotisci čine ključan izvor za proučavanje hrvatske tiskane baštine i osiguravaju uvid u našu uključenost u kulturne i tehnološke tokove druge polovice 15. stoljeća. Prva knjiga koja je digitalizirana u Zbirci bila je *Misal po zakonu rimskoga dvora* iz 1483., hrvatski prvotisak koji je odabran radi važnosti za hrvatsku kulturu i povijest pisane baštine.

2. Koliko je projekata digitalizacije u NSK-u provedeno?

Od 2004. do 2012. digitaliziran je manji broj inkunabula, a 2012. godine osmišljen je projekt *Incunabula Croatica* (voditelj Ivan Kapec, Zbirka rukopisa i starih knjiga NSK) koji je imao za cilj digitalizaciju svih hrvatskih inkunabula u Zbirci rukopisa i starih knjiga NSK, njihovu obradu u digitalnom obliku i objavu na webu kako bi bile što dostupnije široj javnosti.

U skladu s dodijeljenim sredstvima i ostalim mogućnostima Knjižnice, u tom je projektu digitalizirano 18 inkunabula i uspostavljen temelj za bazu podataka za staru knjigu, odnosno inkunabule.

Uskoro je započeta i izrada virtualne izložbe *Incunabula Croatica* te se ona još postupno razvija i nadopunjuje kako raste broj digitaliziranih djela i suradnika te se povećava istraženi korpus građe o inkunabulama.

2018. proveden je drugi dio projekta *Cjelovita zbirka hrvatskih inkunabula – izgradnja suradnog tematskog portala Incunabula Croatica* s ciljem osiguravanja čim cjelovitije Zbirke hrvatskih prvotisaka i uspostave tematskog portala *Incunabula Croatica*.

Cilj je programa bio okupiti čim veći broj hrvatskih prvotisaka iz ustanova u Republici Hrvatskoj te barem 4 preslike inkunabula iz inozemstva. U pripremi projekta provedena je analiza stanja kako bi se osigurali točni podaci o broju hrvatskih pretisaka u fondu ustanova u Republici Hrvatskoj.

U projektu je provedeno sljedeće:

1. Kako bi se osigurala interoperabilnost zapisa digitaliziranih prvotisaka, pregledani su katalozi ustanova koje posjeduju prvotisake. Utvrđeno je da zapisi prvotisaka u većini ustanova nisu javno dostupni što otežava usklađivanje metapodataka. Dogovoreno je da će se nastaviti kontaktirati ustanove te će se zapisi učiniti dostupnima nakon digitalizacije. U sustav Digitalne zbirke NSK uneseni su skraćeni, preliminarni zapisi preostalih zapisa građe za digitalizaciju kako bi se omogućila evidencija pretisaka, nadopuna i okupljanje na tematskom portalu *Incunabula Croatica* te u *Europeani*.

2. Kako bi se okupile dostupne hrvatske inkunabule u zemlji i inozemstvu, provelo se sljedeće:

- a) digitalizirane su 4 inkunabule iz Znanstvene knjižnice u Dubrovniku (<https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=list&mr%5B582269%5D=a>, a u samoj Znanstvenoj knjižnici još dvije
- b) digitalizirane su dvije inkunabule iz Znanstvene knjižnice u Zadru (nisu još u sustavu)

3. Kako bi se provelo testiranje mogućnosti okupljanja primjeraka, obrade i prikaza više primjeraka istog izdanja koji se čuvaju u jednoj ili više ustanova, definiran je opis primjeraka u kontekstu primjene novog Nacionalnog pravilnika za katalogizaciju.

4. Kako bi se osigurali tehnički preduvjeti za izgradnju suradnog portala prvotisaka i kvalitetan opis inkunabula, definirani model za opis primjeraka testirao se na okupljanju metapodataka digitaliziranih primjeraka hrvatskog glagoljskog prvotiska *Misala po zakonu rimskoga dvora* iz NSK i Vatikanske knjižnice. Trenutačno se testiranje prikaza provodi na portalu *Glagoljica.hr* dok ne budu dovršeni uvjeti za samostalni prikaz na portalu *Incunabula Croatica*.

3. Koliko je inkunabula digitalizirano?

U zbirci *Incunabula Croatica* trenutano su dostupne 43 inkunabule, a još ih nekoliko treba biti pripremljeno i objavljeno u sustavu. Na portalu Digitalne zbirke NSK ukupno je dostupno 57 inkunabula što uključuje i ostale inkunabule koje se ne mogu smatrati dijelom zbirke *Croatica*.

4. Koji je kriterij odabira inkunabula za digitalizaciju?

Najprije su digitalizirane inkunabule za koje se može reći da pripadaju zbirci *Croatica* po jednom od sljedećih kriterija – hrvatski autor, hrvatski tiskar, hrvatski ilustrator, mjesto tiskanja u Hrvatskoj. U širem smislu, zbirci pripadaju i inkunabule koje čine dio europske zbirke inkunabula, a čuvaju se u hrvatskim ustanovama.

5. Koliko je zaposlenika bilo uključeno u sam proces digitalizacije?

Djelatnici Zbirke rukopisa i starih knjiga, Odjela Zaštita i pohrana, Odsjeka Tiskara i Odjela Hrvatskoga zavoda za knjižničarstvo.

6. Je li bilo poticanja digitaliziranja u drugim ustanovama i njihova okupljanja u jednoj digitalnoj zbirci?

Da, održan je niz sastanaka s predstavnicima zbirki/knjižnica koje posjeduju inkunabule, a Knjižnica je besplatno digitalizirala građu za nekoliko knjižnica u projektu, a djelomice i u projektu *Hrvatska glagoljica*, kao npr. *Spovid općena* i *Senjski glagoljski misal* 1494.

7. Je li bilo nabave iz inozemstva?

Nabavljena je inkunabula *Zercolo* (<https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=19445>) , a dio je inkunabula koje su digitalizirane u zbirkama izvan Republike Hrvatske samo opisan metapodacima i postavljen link na djelo, kao npr. https://digi.vatlib.it/view/MSS_Borg.ill.9. Sustavno se prati digitalizacija hrvatskih inkunabula u inozemnim ustanovama i svi će se zapisi unijeti u sustav u slučaju da se građa javno objavi u digitalnom obliku.

8. Kako ste doskočili prepreci koja se sigurno našla na putu - nedostatku sredstava za cjelovito rješenje?

Nakon prve faze izgradnje sustava za staru knjigu i inkunabule trebalo je, zbog nedostatka sredstava za razvoj, proći dosta vremena da se uspostavi dio tematskog portala inkunabula <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=list&filter=14542&mrf%5B10197%5D%5B549505%5D=a&grid=y&ps=40> u sklopu portala za knjige <https://digitalna.nsk.hr/pb/?digitalneknjige>

Očekujemo da će se tematski portal dodatno razvijati (po uzoru na portal *Glagoljica*) kako bi se iskoristio potencijal unesenih metapodataka.

9. S kojim se problemima najčešće susrećete u radu?

Riječ je o najvrjednijoj građi za koju je potrebno osigurati određene uvjete za snimanje, primjerenu opremu, fotografa, pripremu građe prije snimanja, izradu kvalitetnih metapodataka itd. To uvijek nije moguće osigurati ako se građa ne digitalizira u prostoru NSK. Također nailazili smo na poteškoće u nabavi digitalnih preslika iz inozemnih ustanova, suočavali smo se s nedostatkom sredstava za nabavu preslika i za osiguranje građe prilikom transporta (ako želimo skenirati građu iz drugih ustanova u NSK) itd.

10. Je li u planu još projekata digitalizacije inkunabula?

Očekujemo da će se digitalizacija inkunabula nastaviti u projektu e-kultura – digitalizacija kulturne baštine Ministarstva kulture i medija RH i partnerskih ustanova koji se odvija na nacionalnoj razini čime bi se trebalo omogućiti skeniranje građe na lokaciji na kojoj se građa nalazi.

Digitalizirane inkunabule u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu

Sažetak

U diplomskom radu *Digitalizirane inkunabule u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu* prikazano je kako su knjižnice prepoznale važnu ulogu digitaliziranja građe sa svrhom omogućavanja lakšeg pristupa građi i njezina transformiranja u novi medij kako bi spriječile njezino propadanje jer su čuvanje i pristup građi i informacijama koje se u njoj nalaze važna zadaća knjižnica.

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu također je započela s postupcima digitalizacije knjižničnih zbirki kako bi sačuvala krhku i jedinstvenu građu.

Hrvatske inkunabule višestruko su značajne, posebice kao svjedočanstvo kulturnog stremljenja i stvaralačkog napora jedne male nacije te kao dokaz naših trajnih veza s velikim središtima europske kulture.

Zbirka *Incunabula Croatica* sastavni je dio *Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu* i nastala je kao rezultat projekta *Incunabula Croatica* koji je proveden u okviru projekta *Hrvatska kulturna baština* (2010. – 2011.), čiji je cilj digitalizacija hrvatskih prvotisaka.

Diplomskim radom se ustvrdilo i došlo do podataka koliko je projekata digitalizacije inkunabula u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu provedeno, koliko je inkunabula digitalizirano, je li bilo poticanja digitalizacije u drugim ustanovama i njihova okupljanja u jednoj digitalnoj zbirci, je li bilo nabave iz inozemstva, kako su doskočili prepreci koja se sigurno našla na putu - nedostatku sredstava za cjelovito rješenje.

Cilj diplomskog rada je osvijestiti važnost digitalnog okruženja kao prostora istraživanja, razmjene i stjecanja iskustava, stavova i vrijednosti te omogućavanja dostupnosti važnih dokumenata hrvatskog nacionalnog i kulturnog identiteta zainteresiranim korisnicima.

Ključne riječi: inkunabula, digitalizacija, digitalizirane inkunabule, *Incunabula Croatica*

Digitalised Incunabula in the Croatian National and University Library in Zagreb

Summary

In the diploma thesis on Digitalised Incunabula in the Croatian National and University Library in Zagreb, it is shown how libraries have recognised the important role of digitalising the material with the purpose of enabling easy access as well as preventing its decay, since one of the most important roles of libraries is preservation and restauration of resources.

National and University Library in Zagreb, also recognizing the importance of preservation of this fragile and unique materials, started with digitalization processes. The Croatian Incunabula have been of vital importance, especially as testimonies of cultural aspiration and creative effort of one little nation, along with documenting our long lasting relations to great centres of European culture.

The Incunabula Croatica collection has been an integral component of the Digital Resources Collection created and preserved by National and University Library in Zagreb. It is the result of the Incunabula Croatica Project which was implemented as a part of the Croatian Cultural Heritage Project (2010 – 2011). The goal of the project itself was digitalisation of the Croatian incunabula.

This diploma thesis presents research and final data on the exact number of incunabula digitalisation projects implemented by the National and University Library in Zagreb and the number of digitalised incunabula. Furthermore, it explains whether there had been any encouragement of digitalization in other institutions, as well as organizing a comprehensive digital resources collection along with cooperating and purchasing abroad. Finally, the thesis proves success of the project despite the inevitability of the financial insufficiency.

The aim of this diploma thesis is to raise awareness of the importance of digital environment as a platform for research, gaining and exchanging experiences, attitudes and personal values, along with enabling easy access to important documents of Croatian national and cultural identity, to everyone interested in this valuable material.

Key words: incunabulum, digitalization, digitalised incunabula, Incunabula Croatica;